

УДК 330:519.9

МУЛИК Інна Володимирівна

КРЕДИТНО – ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ: СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті досліджено підходи науковців щодо визначення сутності кредитно-інвестиційної діяльності банків та запропоновано власну дефініцію. Проаналізовано роль банківських установ у фінансуванні реальних інвестицій та визначено напрямки оптимізації кредитно-інвестиційної діяльності банків у контексті посилення взаємодії банківського та виробничого секторів економіки.

Ключові слова: кредитно-інвестиційна діяльність банків, реальні інвестиції, інвестиційні кредити.

В статье исследовано подходы ученых касательно определения сущности кредитно-инвестиционной деятельности банков и предложено собственную дефиницию. Автором проанализировано роль банковских учреждений в финансировании реальных инвестиций и определено направления оптимизации кредитно-инвестиционной деятельности банков в контексте повышения взаимодействия банковского и производственного секторов экономики.

Ключевые слова: кредитно-инвестиционная деятельность банков, реальные инвестиции, инвестиционные кредиты.

The article scrutinizes the approaches of scholars to the definition of the essence of credit and investment bank activities while author's own definition of the category is proposed. The role of banks in financing real investment is being analyzed. The main directions of credit and investment bank activities optimization in the context of increasing the interaction between banking and industrial sectors are considered.

Keywords: credit and investment bank activities, real investment, investment credits.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Зростання значення глобалізаційних та інтеграційних тенденцій у світовій економіці зумовлює необхідність підвищення рівня національної економіки держави з метою покращання її конкурентної позиції у міжнародному економічному середовищі. У процесі розвитку різних сфер національного господарства важливу роль має проблема пошуку додаткових джерел фінансових ресурсів для реалізації нових проектів, яка не завжди може бути вирішена за рахунок власних коштів економічних суб'єктів, фінансової підтримки держави чи ресурсів зовнішніх інвесторів, що, відповідно, призводить до зростання значення фінансово-кредитних установ як посередників на фінансовому ринку, здатних надавати акумульовані кошти суб'єктам господарювання.

Враховуючи домінуючу роль банківського сектора в структурі фінансового ринку України, існує об'єктивна необхідність дослідження проблеми укладання коштів банківських установ у контексті їхнього цільового спрямування, серед яких особливе місце посідає саме кредитно-інвестиційна діяльність, що й зумовило актуальність обраної проблематики.

Аналіз досліджень і публікацій. Слід зазначити, що дослідженням кредитно-інвестиційної діяльності банків присвячено досить значну кількість наукових праць, серед яких особливої уваги заслуговують роботи таких вчених, як Б. Л. Луців, А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало, В. Ю. Подчесова, К. В. Карась, О. І. Воробйова та ін. Однак аналіз наукової літератури свідчить про існування певних аспектів даної тематики, які висвітлені недостатньо або характеризуються неоднозначністю існуючих підходів.

Мета статті полягає в аналізі сутності кредитно-інвестиційної діяльності банків та розгляді її значення у контексті підвищення рівня розвитку вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних результатів. У процесі розгляду проблематики кредитно-інвестиційної діяльності банків першочергове значення має з'ясування сутності означеного поняття. В існуючих на сьогодні науково-літературних джерелах не сформувався єдиного підходу щодо змісту даного напрямку діяльності банків. Варто також зазначити про існування двох позицій науковців, які передбачають розгляд кредитно-інвестиційної діяльності банків як цілісного поняття чи відокремлене трактування кредитної та інвестиційної діяльності як її складників. Так, А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак та І. В. Сало дотримуються другого підходу, визначаючи кредитну діяльність як «короткострокове та довгострокове кредитування виробничої, соціальної, інвестиційної та наукової діяльності підприємств та організацій; надання споживчих кредитів населенню; міжбанківських кредитів у частині наданих іншим банкам; лізинг-, факторинг-, дисконт- векселів», у той час як під інвестиційною діяльністю вчені розуміють «формування портфеля цінних паперів та прямих інвестицій» [4].

Незважаючи на досить чітке і зрозуміле розмежування напрямків діяльності банку відповідно до кінцевого призначення фінансових ресурсів, які надаються у користування іншим суб'єктам економіки банком, даний підхід не можна вважати досконалим, оскільки вчені, визначаючи кредитну діяльність, враховують також кредитування інвестиційної діяльності, що, відповідно, вступає у протиріччя з метою означеної точки зору.

Варто зазначити, що під час розгляду кредитно-інвестиційної діяльності банків як сукупності двох пов'язаних, але самостійних напрямків, існує дискусійний аспект щодо первинності та, відповідно, важливості поняття. На нашу думку, зв'язок між означеними складовими настільки тісний, що неможливо визначити більш важливий компонент. Однак, аналізуючи сутність категорії кредитно-інвестиційної діяльності, слід приділити увагу насамперед поняттю інвестиційної діяльності банків, оскільки зміст кредиту досить чітко визначено в загальній теорії економіки та фінансів як суму ресурсів, наданих у користування певному суб'єкту на умовах строковості, поверненості, платності та цільового спрямування.

Під час розгляду інвестиційного складника діяльності банку слід звернути увагу на позицію Б. Л. Луціва, який розглядає категорію банківської

інвестиції як «інвестиції, що опосередковують процес використання тимчасово вільних грошових капіталів у вигляді фінансування (кредитування) капіталовкладень або іншої форми вкладень у реальні активи інвестиційних товарів (натурально-речова форма, майнові та інтелектуальні права) для обслуговування процесу відтворення» [7].

Наведена дефініція забезпечує врахування всіх активів, які можуть виступати об'єктом банківського інвестування, однак, надаючи дане визначення, автор враховує також поняття кредитування, що свідчить про неможливість відокремленого розгляду інвестиційної діяльності банків. До того ж, вкладення у активи суб'єктів господарювання досить складно розмежувати у розрізі операційної та інвестиційної діяльності компаній, що підтверджує раніше висунуту тезу про необхідність узагальнення кредитної та інвестиційної діяльності у напрямку кредитно-інвестиційної діяльності банку.

Для підтвердження доцільності даного підходу можна привести також дані нормативно-правової бази. Так, Законом України «Про інвестиційну діяльність» визначено, що джерелами фінансування інвестицій можуть виступати банківські кредити, що, відповідно, свідчить про неможливість відокремлення кредитної та інвестиційної діяльності банків [10].

В. Ю. Подчесова та К. В. Карась кредитно-інвестиційну діяльність банків визначають як «сукупність обґрунтованих стратегічних дій керівництва і працівників банку з надання банківських ресурсів з метою підвищення ефективності банківської діяльності, платоспроможності та зменшення рівня ризику» [9]. Однак це визначення не повною мірою розкриває сутність даного поняття, оскільки відсутні акценти на напрямках вкладення банківських ресурсів, що дозволило б відобразити не лише кредитний, а й інвестиційний складник поняття, а також розкрито вплив лише на одного суб'єкта операцій – банк.

Натомість О. Заславська, характеризуючи кредитно-інвестиційну діяльність банків, вважає, що даному поняттю притаманне «надання грошових коштів на довгостроковій основі на умовах платності, повернення, строковості з метою реалізації інвестиційних проектів» [5]. Наведене визначення відображає основні ознаки кредиту, а також інвестиційний складник напрямків його використання.

Базуючись на проведеному критичному огляді наукової літератури, автори вважають за доцільне визначити кредитно-інвестиційну діяльність банків як платне, переважно довгострокове, надання фінансових ресурсів іншим суб'єктам економіки на забезпечення їхнього поточного функціонування та розширення діяльності у напрямку реалізації інвестиційних проектів. Запропоноване визначення дозволяє врахувати як кредитний, так і інвестиційний аспекти досліджуваної категорії. До того ж, варто врахувати той факт, що кошти, надані банком позичальникам у рамках кредитно-інвестиційної діяльності, не завжди спрямовуються на реалізацію інвестиційних проектів, та можуть мати і споживчий характер, що також відображено у наданій дефініції.

Важливим етапом у процесі дослідження значення кредитно-інвестиційної діяльності банків для розвитку національної економіки є аналіз проведений авторами існуючої на сьогодні ситуації, яка склалася на ринку реального інвестування в Україні. У табл. 1 наведено дані щодо обсягу та

структури інвестицій в основний капітал вітчизняних підприємств протягом останніх років.

Дані таблиці свідчать, що протягом аналізованого періоду динаміка обсягів більшості складників інвестиційних ресурсів, вкладених в основний капітал, характеризувалась подібними тенденціями, які полягали у стрімкому зниженні сум інвестованих коштів протягом 2009р. та поступовому нарощенні показників, починаючи з 2010р. та до кінця 2012р. включно. Однак при цьому варто зазначити незначне зменшення обсягів інвестицій, які надійшли зі Зведеного бюджету України протягом 2012р., порівняно з попереднім періодом, та більш вагоме зменшення вкладів іноземних інвесторів на аналогічному відрізку часу. Динаміка кредитів банків та інших позик відповідала загальним тенденціям, причому вже протягом 2010–2011рр. було досягнуто рівень інвестованих коштів, характерний для докризового періоду [6].

Таблиця 1. Динаміка та структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування в Україні за період 2008–2012 рр.

Джерело інвестування	Рік									
	2008		2009		2010		2011		2012	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Кошти Державного та місцевих бюджетів	21494	9,2	10848	7,1	17320	9,2	27196	10,5	26290	9,0
Власні кошти підприємств та організацій	132138	56,7	96019	63,3	114964	60,8	152279	58,6	175424	59,7
Кредити банків та інші позики	40451	17,4	21581	14,2	23336	12,3	42324	16,3	50105	17,1
Кошти іноземних інвесторів	6859	2,9	3429	2,3	4068	2,2	7196	2,8	5041	1,7
Кошти населення	21084	9,0	10294	6,8	20830	11,0	19573	7,5	25626	8,7
Інші джерела фінансування	10323	4,4	6176	4,1	8543	4,5	11364	4,4	11206	3,8

Щодо структури вкладених коштів, то протягом усього дослідженого періоду більше половини інвестицій в основний капітал було реалізовано за

рахунок власних коштів підприємств та організацій, причому максимального рівня (63,3 %) даний показник досяг саме у 2009 р., тоді як мінімальне значення (56,7 %) спостерігалось у попередньому звітному періоді. На другому місці за часткою у структурі джерел фінансування реальних інвестицій знаходяться саме кредити банків та інші позики, питома вага яких коливається на рівні 12–17 %. Варто відзначити, що найвищий рівень зазначеного показника зафіксовано у 2008 р. (17,4 %), протягом двох наступних років частка кредитів банків та інших позик у структурі джерел фінансування поступово знижувалась до 12,3 % у 2010 р., який став критичною точкою початку протилежної тенденції, результатом чого стало наближення показника наприкінці 2012р. до рівня докризового періоду.

Отримані наукові результати свідчать про значну роль кредитної діяльності банківських установ у процесах інвестиційного забезпечення реального сектора економіки, оскільки серед зовнішніх джерел залучення коштів домінуюче місце належить саме банківським кредитам, що дає змогу зробити висновок про існування певного рівня інтегрованості банківських та виробничих структур. Однак виявлені тенденції свідчать про наявність потенціалу банківської системи України щодо збільшення обсягів участі у фінансовому забезпеченні реальних інвестицій.

Для більш детального аналізу ролі банківських кредитів у інвестиційному забезпеченні розвитку економіки розглянемо їхню структуру за критерієм цільового спрямування [1], (табл. 2).

Таблиця 2. Структура банківських кредитів, наданих нефінансовим корпораціям в Україні за період 2012–2013 рр.

Напрямок кредитування	01.01.2012	01.01.2013
Кредити на фінансування поточної діяльності	84,1	85,3
Кредити на придбання, будівництво і реконструкцію нерухомості	1,8	1,2
Інші кредити в інвестиційну діяльність	14,1	13,5

Наведені статистичні показники свідчать, що домінуючим напрямком кредитування банків України протягом аналізованого періоду виступають саме кредити на фінансування поточної діяльності, тоді як частка кредитів інвестиційного спрямування характеризується досить незначним рівнем, що вказує на недостатність масштабів саме кредитно-інвестиційної діяльності. Фактором, який свідчить про наявність певних перешкод у розвитку інвестиційного банківського кредитування, виступає також зміна структури кредитів у напрямку зростання питомої ваги споживчих кредитів за рахунок скорочення двох інших компонентів.

Отже, проведені дослідження свідчать про існування необхідності підвищення активності банків у напрямку інвестиційного кредитування суб'єктів економіки, оскільки ситуація, яка склалася на сьогодні, не створює достатніх можливостей для розвитку національного господарства у напрямку підвищення його конкурентної позиції у міжнародному економічному середовищі.

У процесі розширення масштабів банківського інвестиційного кредитування необхідно подолати низку існуючих перешкод. Серед факторів, які мають негативний вплив на дані процеси, виділяють як загальні, так і

специфічні. Передусім розвитку інвестиційного кредитування сприятиме зростання стабільності нормативно-правового, політичного та економічного середовища, що дозволить знизити рівень ризиків під час реалізації інвестиційних проектів та, відповідно, зменшити вартість капіталу, що інвестується, для позичальників.

Дослідження дають можливість зробити висновки, що досить вагомою проблемою українських банків є короткостроковість ресурсної бази, що, відповідно, провокує розстановку пріоритетів саме на споживчому, а не інвестиційному кредитуванні. Усунення даної перешкоди можливе, перше важно, за рахунок зростання довіри населення до банківського сектора та розвитку ощадної справи.

Ще одним напрямком розвитку може стати створення спеціалізованих інвестиційних банків, які на сьогодні не представлені у структурі банківського сектора України. За державної підтримки дані інститути могли б забезпечити зростання фінансових надходжень для реалізації інвестиційних проектів.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. У структурі фінансового сектора національної економіки України чільне місце посідає банківська система, активи якої здатні забезпечити потреби інших сфер економіки не лише у межах фінансування поточної діяльності, а й обсягах, необхідних для реалізації нових проектів та напрямків розвитку. Однак аналіз авторами ситуації, яка склалася на сьогодні, свідчить, що кошти, які надходять до суб'єктів господарювання у вигляді кредитів банківських установ, спрямовуються переважно на забезпечення операційної діяльності, тоді як основним джерелом фінансування інвестиційних проектів залишаються власні ресурси підприємств та організацій, яких, проте, недостатньо для належного забезпечення потреб розширеного відтворення, що і провокує об'єктивну необхідність пошуку напрямків розвитку інвестиційного кредитування банків. У першу чергу, суб'єктом, здатним сприяти усуненню перешкод, є держава, діяльність якої може поширюватися як на стабілізацію макроекономічної ситуації, так і на розробку дієвих стимулів співпраці банківського та виробничого секторів.

Перспективною у процесі вирішення розглянутої проблематики є розробка механізму кредитно-інвестиційної діяльності банків, який передбачатиме активну участь держави у якості регулятора, а також конкретних заходів щодо покращання інвестиційного клімату та системи сприяння реалізації інвестиційних проектів. Результати дослідження є основою для зміни підходів банківських установ до різнобічних вкладів інвестиційного характеру.

Список використаних джерел та літератури:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2012 рік [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу : http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2012.pdf
2. Воробйова О. І. Підвищення інвестиційної активності банківських інститутів України / О. І. Воробйова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 3. – С. 71–75.
3. Івко О. М. Значення банківських інвестицій в розвитку економіки України / О. М. Івко // Вісник КДПУ. – 2006. – Вип. 2 (37). – С. 147–151.

4. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків: навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми: Університетська книга, 2007. – 523 с.
5. Заславська О. Аналіз кредитно-інвестиційної діяльності українських банків / О. Заславська // Аналітично-інформаційний журнал «Схід». – 2012. – № 4 (118). – С. 30–35.
6. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування за період 2007–2012 рр. [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Луців Б. Л. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України : автореф. дис. д-ра екон. наук : спец. 08.04.01 / Б. Л. Луців. – Тернопіль : ТДЕУ, 2005. – 34 с.
8. Ляхова О. О. Кредитно-інвестиційний портфель банків та його вплив на фінансування інвестиційних проектів в Україні / О. О. Ляхова, Т. П. Шокало // Економічний часопис-XXI. Гроші, фінанси і кредит. – 2011. – № 5–6. – С. 58–61.
9. Подчесова В. Ю. Дослідження кредитно-інвестиційної діяльності банків України / В. Ю. Подчесова, К. В. Карась // Часопис економічних реформ. – 2012. – № 4 (8). – С. 2–7.
10. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України №1560-ХІІ від 18 верес. 1991 року. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/page>
11. Рогожнікова Н. В. Аналіз стану та динаміки кредитної діяльності банків України / Н. В. Рогожнікова // Фінансовий простір. – 2012. – № 1 (5). – С. 30–34.